תלמוד בבלי · ראשונים · רי״ף · מפרשים · כתוב שם

כתוב שם ברכות

רבנו אברהם ב"ר דוד [הראב"ד] מפושקיירה

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

כתוב שם ברכות

רבנו אברהם ב"ר דוד [הראב"ד] מפושקיירה

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/כתוב-שם-ברכות/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף א 4
דף א: 4
דף ב 5
דף ב: 6
דף ה: 6
דף ו: 7
דף ח: 8
דף ט 8
דף יב 9
דף יג 10
דף טו: 10
דף טז 11
דף יח: 11
דף כד 11
דף כו: 12
דף כז: 12
דף כח 13
דף כט 14
דף ל 15
דף לא 15
דף לד 16
דף לה: 16
דף לו 17
דף לט 17
דף לט: 17
דף מג: 18
דף מד 18

דף א.

א] ביאת אורו וכו'. א"א עוד גירסא זו צריכא תיקון דהאי ובא השמש ביאת אורו אמסקנא קאי דמאי וטהר טהר יומא אבל ובא השמש ביאת שמשו מכל מקום:

ב] ויש מפרשים וכו'. א"א על מה הם סומכים על הירושלמי להקל כדי להפטר בק"ש קודם צאת הכוכבים ולא אמרו בפירוש הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו אבל על זה יכולים לסמוך שהמנהג היה להם שהיו קורים אותה בבית הכנסת קודם זמנה עם ברכותיה בשביל עם שבשדות שהיו באים לבתיהם לערב והם יעפים וכדי שלא יאכלו קודם ק"ש ותפלה ואולי מתוך עיפותם ישנו ויפסידו הקריאה והתפלה התקינו שיהו קוראים ומתפללים ולא יצאו ידי מלכות שמים ריקם והכל בברכות כדי שיסמכו גאולה לתפלה. מ"מ החכמים שבהם יוצאים ידי חובתן בברכות של ק"ש אבל ידי ק"ש לא יצאו וקורין אותה על מטתם לצאת ידי חובתן על דבר זה אנו סומכים בירושלמי:

ג] בתלמוד ירושלמי וכו'. א"א כן כתב ר"ח והרב רבי יצחק בן גיאות שהיו קורין אותה שלא בברכות כעין אשרי לא היה שמתפללין אותה בלא ברכות בסמיכות גאולה לתפלה והירושלמי המבואר שכתב לא ידע ולא הבין והרי אני מפרש אותו בדף השני: [המאמר זה וכן המאמר לענין ברכה קאי על תר"י בעמוד שלפני זה.]

דף א:

א] ועדיין וכו'. א"א דע כי בתענית צבור ובתענית של מעמדות מעולם לא התפללו אלא בסמיכות גאולה לתפלה ובק"ש אבל היו מאחרים את הכל מפני שהיו ממתינים את העם כדי לדבר בפניהם דברי כבושין ועניני תשובה וכן אנשי המעמד אומרים פסוקי דרחמי וסליחות והתרעות מן השחר והיו מאריכים בהם עד שעברה שעה מן היום או יותר מ"מ היו כוללים בתוך פסוקיהם פסוק של שמע כמו שאנו רגילין לומר שמע ישראל ובש"כ וה' הוא האלהים שמא ימשכו אחר שלש שעות והוא היה הנקרא עיקר ק"ש ועל כן א"ל ר' יוסי קורא אותה בעונתה כי היה לו דבר זה פשוט. ומה שאמר במס' יומא (דף לז:) הקורא עם אנשי משמר לא יצא מפני שהיו מאחרים ק"ש לגמרי כי זו מצוה הרשות שדוחה לדבר מצוה אבל מה שאמרו הקורא עמהם אפי' קראו קודם ג' שעות לא יצא ידי חובתו מן המובחר שהמצוה המובחרת שבה הרי הוא כותיקין או סמוך לזה והמאחר מזה כעין נוגי ממועד הוא ואנשי המעמד כבר היו נזהרין בזה לקרות את שמע בזמנה כמו שאמרו וכן אנשי משמר שהיו מקדימין שעה קודם הנץ החמה מ"מ לאחר השחר היו קוראין כדאיתא בסדר תמיד ומפני אונס העבודה לא היו ממתינים לא להנץ החמה ולא

להכיר בין תכלת ללבן ויוצאין ידי חובתן וכך אנו אומרים לכל מי שמתירא מן האונס כגון משכים לצאת לדרך וירא שמא לא יוכל לעמוד במקום שצריכים עמידה ואעפ"כ אמרו הקורא עמהם לא יצא ידי חובתו לא יצא שחסר מצוה הואיל ושלא מאונס עשה ולפי שהן עושים כן בכל יום לכתחלה החמירו על הקורא עמהם שלא באונס ואמרו שלא יצא כדי שלא יהא רגיל עמהם ולעולם הקורא לאחר עמוד השחר יצא כרבי שמעון אפילו במזיד שהרי עמוד השחר יום הוא לדברי הכל ולא אמר אביי לק"ש כותיקין וגם ותיקין עצמן לא קבעוה להנץ החמה מפני שלא תהא זמן ק"ש קודם לכן אלא מפני שיסמוך גאולה לתפלה ויתפלל ביום והכל מפני התפלה: פוק חזי שלשה שיעורין שכתב בהנץ החמה לא נראו לי ע"כ הארכנו בק"ש של שחרית לשמור דברי זה כחכם: וכן בק"ש של ערבית אין ספק שלא יצא קודם יציאת הכוכבים בין מאונס בין שלא מאונס והקולא שמצא בה ממה שאמרו בירושלמי שניא היא שהיא שנייי' לשנון אינו נראה שלא נאמר בה כדי להקל בה אלא כמי שאמר ומה הפסיד אם קרא אחר חצות או אלא שנון הוא ואין פחות ממי שקורא בתורה ור"ג מחמיר היה ולא היה מיקל זה פי' הדבר בלי ספק:

דף ב.

א] **והיכי אפשר וכו'**. א"א חלק להם ר' שמעון משמיה דנפשיה בדיעבד ולר"ש משמיה דרבי' במקום אונס כמו שמפורש בגמרא והכל יודעין שיש מחלוקת ביניהם ולא כמו שסובר זה החכם דלענין ק"ש של שחרית תרוייהו מודו דזמנה מן המובחר כותיקין ומפני התפלה כמו שכתבנו ולכ"ע כדי שיכיר בין תכלת ללבן לכתחלה ובדיעבד אחר עה"ש מיד וכ"ש מאונס אבל יש מחלוקות ביניהם בק"ש של ערבית דלר"ש משמיה דנפשיה אם קרא אחר עה"ש מיד לא יצא ולר"ש משמיה דרביה יצא עם כנץ החמה בדיעבד ואפילו שלא מאונס מיהו אנן לא תפסי' מינה אלא מן האונס וזה שאמר הרב תרוייהו הלכתא נינהו האי כדוכתיה והאי כדוכתיה וזה שהקשה עליו הלא נראה מה שאמר ריב"ל כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק ואין שעת הדחק בכ"מ אלא אונס ולא פשיעה: ומה שאמר מנין לנו לבטל ממנו ק"ש אע"פ ששהה אותו במזיד זה אינו ומי אמר לבטל ממנו והלא שנון הוא ועוד שלא הפסיד בברכות אבל יקרא ויברך לפניה ולאחריה ויתפלל אם לא התפלל אלא שלא יצא ידי ק"ש[1] לא הם דברי אמת: והגאונים הסכימו עליהם ולא שלשת השיעורין שתקן זה בהנץ החמה והם כעור מן אדרי קיט שלא הוזכרו בגמ' אלא לותיקין ומשום תפלה. ועוד כי אפי' לותיקין עצמן קודם הנץ

[1] צ"ל אלו

החמה היו קורין כדי שישלימו אותה וברכותיה בהנץ החמה ויתפללו ביום היינו אחר הנה"ח מיד כדכתיב עם שמש ואל יקשה עליך על ר"ש משום ר"ע כיון דמודה דזמן ק"ש של שחרית קודם הנץ החמה נמי משכחת לה ומ"ט אמר אחד קודם הנץ החמה ואחד לאחר הנץ החמה תרוייהו קודם הנץ החמה נמי משכחת לה של שחרית ושל ערבית לא היא דלא דמי להדדי דכאי דיעבד והאי לכתחלה של לילה בדיעבד ונקרא פושע ושל יום אפילו לכתחלה והיינו כמצותה אבל השתא דאמר אחר הנץ החמה הך נמי לאו כמצותה היא מפני שהיא מאוחרת כדפרישנא:

דף ב:

א] **קשיא עליה הא וכו**'. א"א וכי התפלה תלויה בעמוד השחר אלא או בהנץ החמה בסמיכות גאולה לתפלה כותיקין או בזמן ק"ש לכל אדם דהוא משיכיר בין תכלת ללבן או מחמת דוחק כגון משכים לצאת בדרך באיזה שעה שיהיה הלכך שופר ולולב ומגילה לחוד ומתפלל לחוד אפילו קודם עמוד השחר ולכשיגיע זמן ק"ש יקרא היינו מעמוד השחר ואילך כ"ז שיראה שעה לעצמו שיכול לקרוא בעמידה כדאמרינן עד על לבבך בעמידה וכל מה שיוכל לעמוד ולקרוא יעמוד כדי שלא יהיה עליו עראי ואינו צריך להמתין הדוחק והיינו כרבי שמעון אליבא דנפשיה וכר' גמליאל דקאי כותיר בחדא בהדיא ואפשר דסבירא ליה כותיה באידך:

דף ה:

א] **ירושלמי וכו**'. א"א טועה אדם בירושלמי הזה שהוא סבור ברכה אחרונה של ברהמ"ז אומרים אותה על הברכות שמקצרים ואינו כן אלא על דעת שלא לחתום שאע"פ שהוא מטבע ארוך. משו' הכירא דפועלים:

ב] **מאי מברך וכו**'. א"א דבריו סותרין זה את זה כי הוא מפרש דהא דר' יוחנן חתימה הוא לדשמואל והדר אמר שלש ברכות כנגד תורה ומשנה ומדרש. ועוד אטו כל ענין תורה לאו ענין אחד הוא ולמה צריך ברכה לכל אחד ואחד. ועוד אם צריך ברכה לכל אחד כעין שלש מצות יברך ויקרא והיכן מצינו כלל לברכות בשביל מצות הרבה אבל לא אמר רב פפא אלא משום דמספקא ליה דהי מנייהו עיקר. ואיכא מאן דקשיא ליה במלתיה דרב פפא הא קא נפקא ברכה לבטלה דהא ליכא ספק בברכה דרב המנונא שהיא מעולה שבברכות ובב"ה יוצאין בה. ואני אומר לפי שיש בברכות של ר' יוחנן בקשה שלא יכשל בדברי תורה שאנו צריכים לה לפיכך אין אנו רוצים להניחה:

דף ו:

א] ונראה וכו'. א"א אין חילוף בגמ' שלנו אבל מדאמר ר' אלעזר בהאל המשפט יצא מכלל דרב סבירא ליה לא יצא ורבה ור' יוסף לא הסכימו על דעתיה דרב הלכך אם אמר האל לא יצא ואין לנו לומר לא פליגי אלא א"כ פי' בגמרא ועוד אי לאו פלוגתא היא למה ליה למימר מאי הוי עלה ואין נראין דבריו.

ב] ואי כסא דחמרא וכו'. א"א דבפירוש קתני בברייתא שחרית פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים לא יצא אלמא פתיחה בלא חתום לא יצא דבר פשוט הוא והגרסא המיושבת בהלכת הרב ז"ל כך היא אי נמי היכא דנקיט כסא דשכרא פתח בדשכרא וסיים בדחמרא לא יצא אלא פתח בדחמרא וסיים בדשכרא מאי ולא אפשיטא ולקולא עבדינן:

ג] והא דאמרי' לעיל וכו'. א"א כבר פסק הרב ז"ל לקולא היכא דאכל נהמא דהיינו בעיין ולא הוצרך הרב לכתוב אכל תמרא אלא לאשמועינן מאי דאתמר בגמ' עלה דאפי' סיים בדנהמא נמי יצא דתמרי מיזן זייני דהא ודאי צריכא:

ד] ופי' ההלכה תמצאנו וכו'. א"א בפי' הצרפתי והיינו משליכים פי' הגאון ור"ח ז"ל אחר גוינו וטועים היינו שלא מצאנו מעולם פגם בברכה משום כוונה אחרת וכבר ידענו שאפי' בק"ש שהוא מן התורה אין הכוונה מעכבתה חוץ מפסוק ראשון וכ"ש זה שמתכוין לשם ברכה בעולם. ועוד שהוא שנוי הגמרא שאין בעיקר הגירסא פתח אדעתא דשכרא אלא פתח בדשכרא וכן כולם וגוף הברייתא נמי כך היא שנויה שחרית פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים וכן כולם ואין שם על דעת כפי' הצרפתי מעתה יש לנו לתפוס פי' הגאונים שפירשו פשיטא היכא דנקיט כסא דחמרא וסבר דשכרא הוא פתח בדשכרא וסיים בדחמרא יצא כגון שאמר בא"י אמ"ה שהכל בפ"ה שאפי' סיים בדשכרא נמי יצא אלא היכא דנקיט שכרא ופתח בדחמרא דאמר בא"י אמ"ה בורא פרי שהכל מאי בתר פתיחה אזלינן כלומר ההזכרה והמלכות אינן אלא בורא פרי שהוא ברכת היין אבל לשהכל אין לו לא הזכרה ולא מלכות או דלמא אחתימה נמי קיימי ולא גרסינן אי נמי ואי איתא הכי גרסינן ליה אי נמי היכא דנקיט כסא דשכרא בידיה פתח בדשכרא וסיים בדחמרא לא יצא ובודאי חתימה בעינן וליכא והברייתא כמו כן על זה הדרך היא שחרית פתח ברוך מ"ה יוצר אור אשר בדברו מעריב ערבים וכלה עד סוף וחותם בא"י המעריב ערבים לא יצא פתח במעריב וכו' שאמר במ"ה אשר בדברו מעריב ערבים יוצר אור ובורא חשך וכו' ברוך יוצר המאורות יצא אלמא הזכרה ומלכות אחתימה נמי שדינן לה ומש"ה יצא ורישא דליכא חתימה כלל לא יצא ודחינא שאני התם דאיכא ברכה

אחתימה גופה ועל זה הדרך מתפרשת השמועה יפה ואין נראים דבריו. ואחרי כל זאת חשבתי להעמיד גרסות באי נמי כמו שכתוב הוא ובפי' הגאון ז"ל מצאתי אותה מעומדת ומתוקנת אם נראה בה מעט דוחק טוב הוא להעמידה כי היא בנוסחא ספרדית:

דף ח:

א] משום דההיא מסקנא וכו'. א"א מה זה הסמך שסמך זה. ועל הרב ז"ל אנו תמהים מה צורך היה לו לכתוב דברי רב יוסף כלל והלא אף בק"ש הלכה כר' יהודה שאמר משום ראב"ע וכדברי שניהם להקל. אפשר כי להוציא מלישנא קמא דרב יוסף כתב הרב ז"ל אבל סמכו של זה אינו כלום:

דף ט.

א] ומפסוק ראשון וכו'. א"א אין נראין דבריו כי הגאון רב האי ז"ל ור"ח ז"ל כך פסקו כמו שכתב הרב. וכן נראה בלי ספק מדפרקו הכא הא בפרק ראשון הא בפרק שני ורבא לא פליג ובעל הגמרא נמי לא אמר ולרבא דס"ל פסוק ראשון הוא דבעי כוונה הא בפרק ראשון הא בפרק שני מי לא אמר רב מארי ושתיק ליה רבא אלמא קבולי קבלה לענין בטול מלאכה וסוגיין דמסכת יומא נמי הא שמעינן לה בהדיא דאיכא הפרש בין פרק ראשון לשאר פרקים והקושיא שהקשה מדכתיב לדבר בם כי היכא דכתיב ודברת בם לא דמי שזה צווי לדבור וזה אינו צווי לדבור אלא ללמוד הבנים שיעסקו בתורה והדבר שאמרו הגאונים כמה הוא נאה ומתוקן והוא להחמיר ואיך ימלא לב אדם לחלוק עליהם וכ"ש להקל ואין נראין דבריו:

ב] גדר הוא וכו'. א"א אינו נראה זה דרב האי כתב דלא קי"ל כר"ג ועוד מפני הרמאין דלא לימרו אסטניס אנו. ור' אפרים ז"ל סייע לדברי גאון ממה שאמרו במסכת מועד קטן אי אבלות דמעיקרא היא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד כמ"ש הרב בהלכותיו ואעפ"כ אין אנו סומכים על דבריו וכבר פירשנו יפה בפיר' מו"ק כדעת הרב ז"ל והוספנו לתרץ אותה קושיא אלא שהוקשה עליו הסוגיא שאמרו בפסח שני אילימא דמית קודם חצות הא חלה עליה אנינות אלמא אנינות לילה דאורייתא ביום מיתה דאי מדרבנן הא אמרי' אונן לא העמידו דבריהם במקום כרת ומאי נינהו דמית בי"ג וקברו בי"ד דיום קבורה לא תפיס לילה אלא מדרבנן אבל ביום מיתה מיהת תפיס לילו מדאורייתא ואיכא למימר דהא דמקשינן הכא הא תלה עליה אנינות בין לר' יהודה דאמר אנינות לילה דאורייתא ובין לר"ש דאמר דרבנן קא מקשינן לרבי יהודה ודאי כדאית ליה דאין ראוי לאכלו בערב

ואי מייתי ליה הוי ליה נשחט שלא לאכליו ואפילו לר"ש דאמר אנינות לילה דרבנן נהי דמשום אכילה ליכא שהרי ראוי לאוכלו בלילה אבל משום שחיטה וזריקה איכא שהרי אונן אינו מביא קרבן כדאיתא בזבחים פרק טבול יום והתם מפרשי האי מילתא הלכך קמה ליה מילתא דאנינות לילה דרבנן ככולהו תנאי בר מדרבי יהודה לחודיה דלית הלכתא כוותיה. ועוד דמעשה רב:

דף יב.

א] בעיא ולא אפשיטא. א"א רבינא דבעי מיניה דרבא הכי ונח פשט ליה מברייתא משום דדחייה רבינא ואוקמה דאכל שיעור דרבנן דקסבר כזית וכביצה דרבנן הוא כדדרש רב עוירא. אבל סוגיא דשמעתא כדפסיק ליה רבא דהא אמרינן בגמרא תפלה ובהמ"ז מצות עשה שאין הזמן גרמא נינהו ואיכא ספרים דגרסי הכי ברכת המזון פשיטא מהו דתימא כיון דכתיב בתת ה' לכם בערב בשר וכו' אימא הזמן גרמא הוא קמ"ל. ולזו הסוגיא ודאי לא שנא אכל כזית ולא שנא אכל כדי שבעו עבד ואשה מוציאים אותו וקטן כשעונה אחריו מה שהוא אומר כדפי' בירושלמי וכזית דאורייתא הוא וכן הלכה. והרב ז"ל לא הביא לא הבעיא ולא תשובתה כי אם הסוגיא וכן כתב רבינו האי ז"ל ואין נראין דבריו:

ב] יצא בדיעבד וכו'. א"א זה אינו כלום שלא מצינו תנא שיאמר כן שלא יהא צריך להוציא בשפתיו ואפי' רבי מאיר דאמר אחר כונת הלב הן הן הדברים לא בא אלא להוציא מדרבי יהודה דאמר צריך שישמיע לאזנו אבל להוציא בשפתיו צריך דהא כתיב ודברת בם. אלא הא דאמר רבי אבינא הרהור כדבור דמי לא אמר אלא לענין בעל קרי בלבד שהוא אנוס שאם טבל אינו צריך לחזור ולקרות ורב חסדא סבר צריך לחזור ולקרות וקי"ל כרב חסדא דרבי אלעזר ורב אדא בר אהבה מתרצי אליביה. ועוד דבעינן ודברת בם לא שנא אנוס ולא שנא שאינו אנוס ומה שהביא זה סיוע מענין שבת לא צריך דר' אבינא גופיה הא קא מודה שלא במקום אונס הרהור לאו כלום הוא. וזהו שלא הזכיר הרב ז"ל מחלוקת ר' אבינא ורב חסדא משום דאינהו לא פליגי אלא בבעל קרי בלחוד כדפרישנא ובעל קרי הא בטלוה לטבילותיה ומוציא נמי בשפתיו זהו דעת הרב ז"ל שהוא סובר שאפילו ט' קבין אינו צריך אבל הגאון רבינו האי לא אמר כן אלא לעולם צריך ט' קבין ואיכא לסיועי להאי סברא מדאמר רב נחמן בר יצחק בטלוה לטבילותיה ולא מקרי תו טבילה אלא למ' סאה אבל ט' קבין נתינה הם ולא טבילה. ועוד מדרב נחמן דתקון חצבא בת ט' קבין ואיהו ורב נחמן בר יצחק בחד זימנא הוו ועוד מדרבא דאמר מדברי כלן נלמוד בריא המרגיל מ' סאה וחולה המרגיל ט' קבין דאלמא הכי הלכתא.

ותמה על עצמך איך ר' יהודה בן בתירא יכול לבטל תקנת עזרא ולבריא המרגיל מיהא צריך טבילה במ' סאה. ואולי נאמר דתקון עזרא ולא קבול לטבילה אלא בנתינת ט' קבין בלחוד וכיון דאתא רבי יהודה בן בתירא ואורי דאין ד"ת מקבלין טומאה נהגו כ"ע כותיה מיהו ט' קבין כדקיימי קיימי ובעל קרי מהרהר עד שיתנו עליו ט' קבין ויחזור ויקרא כרב חסדא וחולה לאונסו פטור מכלום וזהו העיקר לפי הסוגיא אבל ממה שאמרו בירושלמי פרק יום הכפורים אסור בתשמיש המטה איתא נמי ברחיצה אסור כ"ש בתשמיש המטה תפתר במקום שאין טובלין משמע שנהגו שלא לרחוץ כלל במקצת מקומות לא לתפלה ולא לק"ש ועל זה סמכו באלו המקומות לפי שר' יהודה בן בתירא הכל היה מתיר וחולק על נחום איש גם זו שבימיו היה ובלא שום נתינה והיו מקומות שנהגו כמותו בכל כמו באלו המקומות ומקצת המקומות לא נהגו כמותו אלא בטבילה אבל בנתינה החמירו ורב נחמן בר יצחק מה שראה העיד ועוד סמכו באלו המקומות על מה שאמרו כל הנפנה ונוטל את ידיו וקורא את שמע ומתפלל כאילו טבל דכתיב ארחץ בנקיון כפי ולא כתיב ארחיץ ומה שהזכירו במשנה איסור תפלה אחר ק"ש אחר דברי רבי יהודה שהיו דבריו קרובים לדברי רבי יהודה בן בתירא ומתיר דבור בק"ש דמשמע דחמירא תפלה מק"ש דלא פליג ר' יהודה בתפלה אומר אני שאינו כן אלא מה שהזכירו בתפלה אחר כך לא באו אלא להתיר ולומר שלא יפסיק מפני שחמור הוא הפסק תפלה וכן הקורא בתורה לא יפסיק כדי שלא תהא ברכתו לבטלה אבל בק"ש פוסק ומהרהר:

דף יג.

א] כך אין וכו'. א"א גם אני תמהתי עליו בהלכותיו וכן תמהתי על הגאון מה ראה לומר בו איסור בל תוסיף אי משום דאמר שמואל פוסק ואפילו באמצע הברכה אנן אם רצה פוסק קאמרינן אבל חובה לפסוק לא אמר לא ליחיד ולא לצבור והרי צבור מוסיפין נעילה בחובה ואין בה משום בל תוסיף:

דף טו:

חוזר לראש א"א הגאון כך כתב כמו שכתב הרב ז"ל ומה שכתב זה משום דגברא דחוי הוא דשאני ליה לרב אשי הכי אטו בט' שעות מי אפשר שלא יהא שם דחוי באמצע ולא מפליג ר' יוחנן בין שיהא שם דחוי בין שלא יהא שם דחוי באמצע והא דאמרינן הכא גברא דחוי הוא לאו על שעת ההפסק קאמר אלא על שעת התפלה עצמה קאמר דמאן דאמר חוזר לראש אפי' בלא שהה סבר אפי' מאי דצלי קודם המים לא חזי מפני הרגשתו

להשתין ומר סבר גברא חזיא הוא ועלתה לו. וקי"ל חזיא הוא אבל בדשהה כדי לגמור את כולה דברי הכל חוזר לראש בתפלה בלחוד והטעם לפי שאין דרך רחמים שיהא הפסק גדול בתפלתו. ועוד דתפלה לאו בת הפסקה היא כלל ואפילו נחש כרוך על עקבו מה שאין כן בק"ש ובהלל ובמגילה. ומשום הכי החמירו בהפסקת תפלה ובדשהה כדי לגמור את כולה שחוזר לראש. ולולי שהגאון פסק כדברי המיקל בדלא שהה מסתברא כדברי המחמיר דהא קי"ל המתפלל וצריך לנקביו ואינו יכול לעמוד עד פרסה תפלתו תועבה וזה שהשתין בתוך תפלתו הרי לא יוכל לעמוד וכגברא דחויא הויא אפילו מה שהתפלל קודם שהשתין:

דף טז.

א] במקום קינוח. א"א ואי במקום קנוח ולא עביד לאגלויי הא אמרינן במס' יומא לא נתנה תורה למלאכי השרת והיכי פליג רב חסדא אלא ע"כ דעביד לגלויי ואי במקום קנוח הא קי"ל דאסור כדרב פפא דהיינו צואה במקומה אלא האי פלוגתא דהכי שלא במקום קנוח הוא ואע"ג דאית בה ריחא כי ארח בה דלא נפיש זוהמא אמרינן אבל זוהמא מיהא אית בה כדמכסי' בבגדו מיהו לית בה ריחא וקי"ל כרב הונא כמו שפסק הרב מדמקשי מינה ולצואה דבוקה בסנדלו לא דמי דהתם מגליא לגמרי היא כדמדלי רגליה. גם לריח רע שיש לו עיקר נמי לא דמי דהא מכסיא בבגדו וכריח רע שאין לו עיקר דמיא אלא שהיה רב חסדא אוסר מפני שהיא דבוקה בבשרו ובעינן כל עצמותי תאמרנה וידיו מטונפות שכתב הרב ז"ל לא שיהא הטנוף בידיו אלא שהם מונחות במקום טינוף ואין ספק שאם היו מטונפות ממש נטילת ידים מיהת בעינן:

דף יח:

א] כרשב"א וכו'. א"א הגאון פסק כת"ק והא דאמר רב אשי לא חזינן לרבנן קשישי דעבדי הכי בשבתא דרגלא קאמר דניחא להו דעבדי הכי דקרו עם הנץ החמה ומצלו ביום מיושב כותיקין ולא מצלי וקרו קורם זמנן אבל כר' שמעון בן אלעזר דמצלי במהלך לא אמר אלא מוטב דלקדמה תפלה לק"ש כי היכא דנצלי מעומד וכת"ק:

דף כד.

א] שהסדיר וכו'. א"א כבוד הגאון יהא מונח במקומו אבל הכרעו של זה החכם המחבר אינו הכרע כי מכל דבריו לא נתגלה טעם הגאון ז"ל אבל זה היה טעמו שהיה לו לרב אסי

לומר אמצעיות חוזר למקום שטעה ומדלא אמר הכי משמע ליה לגאון שאומר במקום שזוכרה ודיו זהו טעם הגאון ז"ל ואעפ"כ דברי הרב ז"ל הם מדוקדקים יותר ומיושבים מכמה טעמים. האחד שכל מה שיוכל אדם למעט מחלוקות בין שני אמוראים צריך למעט וכמה היו משתדלים להסיר המחלוקות מביניהם והדבר ידוע ואינו צריך לפנים. ועוד איך נוציא דבר מפשוטו אלא מראיה גדולה. וכבר ראינו שכל שמנה עשרה סדרו אותם חכמים על סדר יפה על פי זקנים ונביאים וכולם על סדר מקראות זו אחר זו. ועוד שהוקשו במס' מגילה למקרא מגילה ולהלל ולק"ש שלא יקרא אותם למפרע ואיך נאמר דרב אסי אתא לאפלוגי אההיא מתניתין ואפי' אמר בפירוש הוה מותבינן ליה מינה וכ"ש דלא אמר הכי ומתרצא מלתיה דלא פליגי אמתניתין כלל להכי קאמר אמצעיות אין להם סדר כלומר אין להם הסדר האמור בראשונות ובאחרונות לפי שאין להם ראש כמותן אלא חוזר למקום שטעה כבהלל ומגילה וק"ש ותו לא מידי:

דף כו:

א] וה"ק וכו'. א"א אין נראין דבריו שאינו מדבר אלא על חמשת המינין לבד כמו שאמרו במנחות פרק רבי ישמעאל החטין והשעורין והכוסמין ושבולת שועל ושיפון חייבין בחלה ומצטרפין זה עם זה וכו' וקאמרינן נמי דלענין חמץ ומצה נמי מצטרפין אע"פ שאינו בלול:

דף כז:

א] אמר ר' יעקב וכו'. א"א ומגמרא דילן נמי מוכיחין לה מדאמרינן במס' סוכה וכשנתנו לו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו והא פחות מכביצה כפחות מכזית משוי ליה דס"ל כר"י ולאחריו הוא דלא בירך הא לפניו בירך אלמא פחות מכשיעור לפניו מיהת בעי ברכה. וכן ממה שאמר מטעמת אינה טעונה ברכה והא מטעמת פחות משיעור הוא ומטעמת דלא בלעה מידי הוא דלא בעי ברכה הא אוכלא כה"ג בעי ברכה. ומן הירושלמי שכתב זה אין מוכיח שלא בא אלא על הבוצע מלחם גדול שאע"פ שלא פרס אלא פחות מכזית מברך עליו המוציא אע"פ שזו הפרוסה אינה ראויה לברך עליה שלש ברכות מ"מ הרי אוכל הוא כל שבעו ועל זה הענין בא לשם וזה מביא דברים סתומים ואינו מפרש אותם. והא דאמר ר' יעקב בר אחא לשאר מינין נצרכה הכי פירושא כלומר לא באה הברייתא למעט פורס פחות מכזית אלא למעט שאר מיני מאכל אע"פ שהן מיני דגן כגון זריד וערסן וכל מעשה קדירה כיון

שאין אחריו שלש ברכות כי אם מעין שלש אין אומרים עליו המוציא אבל על הלחם אפי' פורס פחות מכזית אומרים עליו המוציא ועל מיני קדירה אומרים בורא מיני מזונות ומה שהקשו עליו מן המשנה שאמרו ויש טעון לפניו ואין טעון לאחריו ואמרינן בגמרא למעוטי מאי ואמרינן לרב פפא למעוטי ריחני והא איכא נמי פחות מכזית לא קשיא מידי דמין חיוב ומין פטור קאמר דוק ותשכח גבי פאה ומעשרות הכי:

ב] ואפילו וכו'. א"א לא נראה לי דבריו דהא קיי"ל כרבא דאמר דבעינן תוריתא דנהמא. ורב פפא לא פליג אלא דלא בעי בציעה קודם ברכה אבל תורת לחם בעינן וחביצא דאמר דהוא כלי ראשון בזה ג"כ לא נראו דבריו כי החביצא אינו אלא קמחא ודבשא ומשחא ויש מי שאוכל אותו בעינו ויש מי שאוכל בו לחם פרורין פרורין ואין שם ענין לחם מבושל כלל ואם היה מבושל ממש הפרורין לא בטלה מהם תורת לחם דע"כ לא פליג ר' יוסי במבושל שלא נמוח אלא משום טעם מצה אבל שלקות במלתייהו קיימי ולא בא הענין ההוא אלא ללמד על פחות מכזית שהוא לחם ובא בכאן ללמד שאע"פ שיש לו ככר לחם לבצוע עליו אם רצה מברך על אותה הצנומה דלא כר' חייא דבעי בציעה על לחם גדול בין פרוס ובין שלם ורבא דאמר מברך ואח"כ בוצע איכא למימר דפליג אדר' חייא ואיכא למימר דלא פליג אלא לפרושי מלתא דר' חייא הוא דאתא אלא משום דקבעי הלכתא כרבא שמעינן דפליג מ"מ פליגא אדרב דלא מברכינן על פת צנומה מפני שהיא בצועה קודם ברכה ודוקא היכא דאיכא קמיה ככר לחם שיוכל לברך עליו ולבצוע אבל אם אין לו פת אחרת אלא זו מברך עליה אפילו פרורין פחות מכזית והוא דאיכא עליה תוריתא דנהמא ואפילו הוא מבושל וזהו האמת:

דף כח.

א] אבל וכו'. א"א בחיי ראשי כל מה שטרח זה לפרש וטרחו הצרפתים החדשים כמו כן לפרש דברי רב הונא ברשות ולא במצוה לא עלתה להם השמועה כהוגן לפי שכבר העלו בסוף דפרוסה של חטים ושלימה של שעורין לדברי הכל של חטים עדיף בין לאמוראי בין לתנאי ומתניתא היא דבמקום שיש בהם חשוב הוא עדיף ולענין המוציא במקום שיש בהם דמי מעתה לא תמצא מחלוקות תלא בפתיתין ושלמים של חטים ועליהם אמר ירא שמים יוצא ידי שניהם ששם שלום בין התלמידים בפרוסה בתוך שלימה. ואם רב הונא מודה לר' יוחנן מה לי פרוסה ויבצע על השלימה והוא שלום אלמא רב הונא דוקא על הפתיתין קאמר ומשום דמקרבה אהניתייהו קאמר ש"מ וכן אנו רגילין לפרש וכן עיקר. מיהו הלכה כר' יוחנן:

דף כט.

א] ומה שנ"ל וכו'. א"א שני פרושים נאמרו עליה האחד שכתב זה המחבר והשני הוא מה שפירש בו בעל הלכות שפירש כל השמועה בדברים שדרכם לבוא בתוך הסעודה מחמת הסעודה ודברים שאין דרכן לבוא וכו' ואפילו באו בתוך הסעודה ומחמת הסעודה טעונין ברכה לפניהם ולאחריהם והכל כמו שכתוב בהלכות ובפירוש הגאון והכריע הגאון ז"ל על פירוש הראשון מטעם שהאמוראים כולם כשהולכין בדין אחר הרוב מכריעין על הפירוש הראשון בתאנים וענבים דלפניהם ולאחריהם שלדעת רובן כשהן באין בתוך הסעודה טעונים ברכה לפניהם ואין טעונין ברכה לאחריהן כרב הונא ועכ"ז אין אורם מבהיק ועוד הם צריכים לפנים לפי ששנינו ברך על הפת פטר את הפרפרת וכ"ש מעשה קדרה ברך על הפרפרת לא פטר את הפת אבל מעשה קדרה פטר ומעשה קדרה כבר הם ידועים כגון דייסא חלקא טרגיס זרייד וערסן וכיון שהם נפטרים על ידי פרפרת שהפרפרת הזו מין פת היא כגון מצה מתובלת וכיוצא בה והיא נחשבת כפת לגבי מעשה קדרה שאם היא לפתן כמו שפירשו מקצת מפרשים אין טעם למה יפטור ברכת בשר ודגים מעשה קדרה בשום פנים. ומכל מקום דברי בעל הלכות שפירש שלא מחמת הסעודה כגון דייסא שאין מלפתין את הפת טעון ברכה לפניו אלא אפילו בא בתוך הסעודה כבר הם נראים ממשנה זו שהרי פת פוטרתו: גם מה שפירשו האחרים שכל מה שאינו בא ללפתן שלא מחמת הסעודה הוא והוא דמיון תאנים וענבים שנאכלים בפני עצמן הרי מעשה קדירה שאינו בה ללפתן ופת פוטרתן אבל אין זה כלל שנסמוך עליו אלא כל דבר שאדם אוכל לחדד האצטומכא וליתן תאות המאכל אף על פי שאינו אוכל עם הפת מחמת הסעודה הוא וזהו הפרפרת וכן מעשה קדרה אולי כך הם לחדד האצטומכא. א"נ מפני שהן נאכלין להשביע רעבונם וכל מה שנאכל רעבון מחמת הסעודה הוא ולאפוקי תאנים וענבים הנאכלים בפני עצמן שאין אדם נסמך עליהם ואינן אלא לטייל בהם או לקנוח הפה הלכך אפי' בתוך הסעודה טעונין ברכה לפניהם לפי שלא ברך המוציא אלא על דבר שהוא מחמת הסעודה אבל לאחריהן לא צריך שכיון שאוכלין בתוך הסעודה כבר עשאם צרכי סעודה ואפשר שהיו צריכים לקנוח פיו שלא לערב טעם אכילה זו בטעם אכילה זו. וברכת המזון חלה על כל צרכי הסעודה אבל ודאי כשהיו באים לאחר הסעודה אינן צריכין לכל זה ואינן מצרכי הסעודה כלל ומשום הכי טעונים ברכה לפניהם ולאחריהם. ובהכי מתרצי מתני' דקתני ברך על הפרפרת שלפני המזון פטר את הפרפרת שלאחר המזון והדר תני ברך על הפת פטר את הפרפרת א"כ אמאי צריך לפרפרת שלפני המזון ונפטרה בברכת הפת אלא הא דקתני ברך על הפת פטר

את הפרפרת כשבאה בתוך הסעודה ורישא דצריך לפרפרת שלפני המזון מפני שבאה זו אחר המזון ואין הפת פוטרתו אבל פוטרתו פרפרת שלפני המזון מפני שהוא כענין אלו נאכלין שלא בקביעות סעודה ואלו נאכלין שלא בקביעות סעודה זה הדרך הטוב בעיני ודוקא כשדעתו לאכול ממנה אחר המזון וכן אומר ליין:

דף ל.

א] לא צריך וכו'. א"א אין נראין דבריו והלא דבר נוכח הוא זה שאין כל אדם שוין ולא כל המקומות שוין ומאי דאיבעי להו בגמרא ביין שבתוך המזון אם יפטר שלאחר המזון או לא הא ודאי בחול קא מיירי דאי בשבת ויום טוב הא איכא יין שלפני המזון אלא אפילו בחול נמי מיפטר חד בחבריה ושמע מינה מקומות מקומות יש:

דף לא.

א] שמאחר וכו'. א"א אין נראין דבריו כי מה שאמרינן הוא אומר על המוגמר אינו חוזר על המברך על היין שהרי אין אחד מברך לכולן אלא על יין שבא לאחר המזון ועל מוגמר מברך אפילו בא בתוך המזון מדלא קא מפליג ביה כי היכי דאיפליג ביין ועד שלא נתברר מינו המברך על היין איך יפול עליו והוא אומר עליו. ומאי דאמר נמי שהמברך ברכת המזון הוא הגדול שבכולן. כדרב חייא בר אשי דאמר הנוטל ידיו באחרונה וכו' הכי אמרינן דאיכא דעדיפי מניה ואמר זה דאיהו מברך ברכת המזון מפני שהוא גדול שבכולן והלא דברי ר' חייא בר אשי אינן כן שאין הדבר תלוי בגדול אלא במי שנוטל ידיו באחרונה וממעשה דרב גופי' דהוי יתיב בסעודתא קמי דר' חייא ורבי ובריך רב והיה קטן שבהם אלא פירוש הענין כלו כך הוא כי אותו שבירך להם המוציא הוא יברך להם כל ברכת הסעודה ועל האחד של רישא קאי החבר אחד מברך לכולן והוא האחד שמברך המוציא והוא שמברך על המוגמר באיזה מקום שיבוא אפילו תוך הסעודה מדלא מפליג ביה ואע"פ שאין מביאין את המוגמר אלא לאחר בהמ"ז וכבר נפרדה קביעות כל הסעודה ובאותו מוגמר אין שם זיקת הבוצע כלל אפי' הכי כיון שבא קודם ברכה הבוצע מברך שאין מעבירין אותו מגדולתו שנתנו לו תחלה לאותה סעודה ודייקינן בגמרא מדקאמר הוא מכלל דאיכא דעדיף מיניה שאם היה גדול והחוב המוטלת עליו בכל צרכי הסעודה לא היה צריך להזהיר עליו שהוא שבצע יברך על המוגמר וש"מ אין תורת סעודה מוטלת על הגדול אלא על הרגיל או שיכול הגדול ליתן רשות לאחר לברך כענין שעשה רבי לרב וכדרב חייא בר אשי שאם היתה החובה מוטלת על הגדול אין הגדול רשאי לפטור ממנה

כי הוא מבזה במצות אלא לא נתן לגדול אלא מפני כבודו ואם הרשה לאחר הרשות בידו והוא הדרך הישר:

ב] שקודם וכו'. א"א זה אינו נראה והלא המוגמר קודם ליין:

דף לד.

א] ועל ההיא וכו'. א"א זה אינו נראה דמאן דאמר חוזר לראש מ"ט הרי בירך ברכה ולמ"ד נמי דברכת זימון אינה אלא נברך בלבד כשהוא חוזר לראש היאך מברך דכי אבעיא לן להיכן הוא חוזר לתרוייהו איבעיא לן ולמאן דאמר חוזר לראש לא משכחת להאי פירושא הילכך נקוט להאי פירושא דכתב הרב. והגאון נמי כתב אע"ג דלא מיתבא דעתין עליה דלמאן דאמר חוזר לראש ופירושו שחוזר ואומר גם הוא נברך שאכלנו משלו ובטובו חיינו אין טעם לדבריו. ולולי שהמנהג מעכב עלי הייתי אומר דמאן דאמר חוזר הוא מה שאנו עושים שהוא חוזר ואומר ברוך שאכלנו משלו ומאן דאמר למקום שפסק רצה לומר שמשלים עמהם ואומר להם ובטובו חיינו ואינו חוזר ואומר ברוך שאכלנו משלו אבל הפסק שנפסקה הלכה למקום שפסק והעם נהגו לחזור לברוך שאכלנו הוא מונע ממני זה הפירוש אבל בחיי ראשי ערב הוא עלי יותר מכולן לפי הסוגיא גם רדעת נותנת שכן הוא מצטרף עמהם בזמון ולמנהג שאנו נוהגין כבר נשאר מברך לבדו ואין זה יחדיו. ואולי מפני שבוש הפי' נפל זה המנהג. תדע שהרי כשאמר שמואל אל יוציא אדם עצמו הקשו עליו כו' מן המשנה בשלשה והוא אומר ברכו ואם כמו שאנו נוהגים הרי החזיר עצמו אל הכלל ובירושלמי אמרו על ברכת התורה מכיון שאמר המבורך החזיר עצמו לכלל כ"ש זה אלא ש"מ כדאמרן:

דף לה:

א] ואע"פ וכו'. א"א אינו נראה זה הפי' שאף הגאון ז"ל כך כתב בפי' דהנך שית שמעתתא לית הלכתא כוותיהו וקמייתא הא דר' יהושע בן לוי. ועוד דר' יהושע בן לוי אמר קטן והוא אמר קטנים ובעל הלכות אמר דלתפלה עד שיביא שתי שערות גמורות ולא סגי ליה בפורח וכבר כתבתי בהלכות מה שנראה לי מפסק ההלכה וסייעתי דברי גאון שאמר דבעינן פורח ויודע למי מברכין פורח ממתני' ויודע למי מברכין מרב נחמן דשמעתתא אדחו ומתניתין לא אדחו:

דף לו.

א] וכרב נחמן וכו'. א"א מה ראה זה להחזיק במחלוקת בין האמוראין דרב נחמן אין מחזירין אותו אמר וברוך אשר נתן אינו חזרה שכל זמן שלא פתח בהטוב והמטיב ואמר ברוך אשר נתן אין זו חזרה אלא תשלום ברכה והיכא דפתח בהטוב והמטיב אי הדר ואמר ברוך שנתן הויא חזרה וברי"ח אין מחזירין אותו כלל. ומדברי הגאון רב אחאי אין שום ראיה בעולם דבחזרה קאמר אבל בהזכרה לא קאמר דודאי צריך הזכרה וברוך שנתן הזכרה היא ואינו חזרה כל זמן שלא פתח בהטוב והמטיב:

דף לט.

א] ויש וכו'. א"א כשאכל לא היה צריך לומר שאם לא שמע לא יצא שאפילו שמע הרי אמרו שנים שאכלו מצוה לחלק ואם לא אכל כבר אמרנו בא ומצאם כשהם מברכים אשכחינהו דקאמרי ברוך עונה אל ברוך ומבורך אשכחינהו דקאמרי אמן עונה אמן עמהם. ומה שכתב הרב בפרק ערבי פסחים ש"מ ברכה טעונה כוס דמשמע ליה להאי דסבר הרב ברכה אינה טעונה כוס אומר אני לפי שאין עכוב כוס כמו שהוא לקדוש או להבדלה שאין מקדשין ואין מבדילין אלא על היין או על הפת או על השכר אבל ברכות המזון שלא על אחד מהם לפיכך כתב אותה המימרא לומר שאינו עכוב אלא למצוה ודאי טעונה כוס ודברי ד' דברים שנאמרו בכוס של ברכה ואין אומרים שירה אלא על היין וכדי מזיגת כוס יפה במסכת שבת אלמא צריך נמי שיעורא ובפי' כתב אמר רב נחמן כוס של ברכה צריך שיהא בו רובע רביעית כדי שימזגנו כו' אלמא טעונה כוס ושיעור:

דף לט:

א] בר מהא וכו'. א"א לא אשתמיטתיה חדא מנייהו דכל חדא וחדא כתיבא בדוכתא וממתניתין גופא שמעינן להו כי היכי דשמעינן ממתניתא:

ב] מ"ש. א"א הגאון כתב כמו שכתב הרב ז"ל ופסק כרבא דאמר יאותו ממש משום דחזקיה ועולא מפרשי עלה דמלתא ולא כמו שזה סובר שישתמש לאורו ואח"כ יברך אלא דבעינן בקרוב שיכול להשתמש ולעולם קודם שישתמש ושמעינן לה ממתני' דקתני גחלים לוחשות מברכים עליהם ואמרי' היכי דמי לוחשות כל שאילו מכניס קיסם ביניהם וכו' אלמא לא בעינן נשתמש אלא ראוי להשתמש:

דף מג:

א] **ירושלמי על הברקים וכו'**. א"א זה הירושלמי שהביא יש עליו לדקדק כי יש עליו קושיא וכן במה שהביאו על זה בגמ' שהרי ראינו על מקצתם ברקים של שלשים יום וברעמים ובזועות ובחנות של בושם אין שם פרק אלא בכל הפסקה שמפסיק צריך לחזור ולברך. ושמענו בו פירוש שיש הפרש בין הרואה דבר אחד וחוזר ורואהו לחוזר ואינו רואה אותו דבר עצמו. מ"מ ריח חנותו של בושם אע"פ שאותו דבר עצמו הוא כיון שהנאתו דומה להנאת אכילה בכל הפסקה צריך לברך:

דף מד.

א] **צריך לברך**. א"א גרסת הרב ז"ל היא גירסת ר"ח ז"ל מגרסת הגאונים ז"ל ולענין הלכה הכל הולך אל מקום אחד:

ב] **שאין דנין והורגים בו**. א"א לא נראו דבריו וכי יש הפסד בתפלה להודאה כדי להקפיד בין שדנין ללא דנין גם באלו הברכות שתפס עליהם וכן בכל הברכות שבמשנה אומר אני שהם רשות ולא חובה כההיא דאמרינן בעירובין אנא אקרא חדתא נמי אמרינן זמן ואמר ליה רשות לא קמבעיא ליה אלמא כל הני רשויות הם. תדע דהא איו בהם לא הזכרה ולא מלכות ומי שאמר שיש בהם הזכרה ומלכות לא נראו דבריו וכלל הדבר כל ברכה שאינה קבועה והיא נעקרת לפרקים אינה טעונה הזכרה שהרי אפילו ברכת זימון שהיא מן התורה מפני שהיא נעקרת מן הברכה לפרקים אין בה הזכרה ומלכות והרי הוא כברכת הרשות מפני שהרשות ביד השלשה לאכול כל אחד ואחד לעצמו וכ"ש בברכות הללו שהרשות בידו שלא יראה כך ולא יראה כך. אבל ודאי המברך על המצוה שהוא חייב לברך צריך הזכרה ומלכות מ"מ על כולן אם אמר הזכרה ומלכות לא הפסיד: